

УДК 368.013.3

Добролежа К.М.
студентка

Дніпропетровської державної фінансової академії

Заволока Л.О.

старший викладач

Дніпропетровської державної фінансової академії

СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

CURRENT STATUS OF OPERATION OF THE DEPOSIT GUARANTEE FUND IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Сучасне українське суспільство потребує державного захисту не лише у соціальній сфері, але й у розрізі фінансових гарантій виплати банківських депозитів, що має забезпечувати Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. У статті розглянуто етапи розвитку системи страхування вкладів фізичних осіб на законодавчому рівні, наведено динаміку кількості банків-учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і вкладів протягом останніх двох років та на сьогоднішній день, проаналізовано зміни рівня покриття та суми гарантування по відношенню до розміру середнього вкладу. Визначено джерела фінансування Фонду та охарактеризовано причини зміни рівня фінансування у кризовий період. Особливу увагу приділено завданням, які поставлені перед Фондом, та проаналізовано рівень їх виконання на сучасному етапі. Запропоновано вирішення окремо виділених недоліків функціонування системи страхування вкладів фізичних осіб в Україні.

Ключові слова: страхування депозитів, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, відшкодування коштів, вкладники, банківська система.

АННОТАЦІЯ

Современное украинское общество нуждается в государственной защите не только в социальной сфере, но и в разрезе финансовых гарантий выплаты банковских депозитов, которые должен обеспечивать Фонд гарантирования вкладов физических лиц. В статье рассмотрены этапы развития системы страхования вкладов физических лиц на законодательном уровне, приведена динамика количества банков – участников Фонда гарантирования вкладов физических лиц и вкладов в течение последних двух лет и на сегодняшний день, проанализированы изменения уровня покрытия и суммы гарантирования по отношению к размеру среднего вклада. Определены источники финансирования Фонда и охарактеризованы причины изменения уровня финансирования в кризисный период. Особое внимание уделено задачам, которые поставлены перед Фондом, и проанализирован уровень их выполнения на современном этапе. Предложено решение отдельно выделенных недостатков функционирования системы страхования вкладов физических лиц в Украине.

Ключевые слова: страхование депозитов, Фонд гарантирования вкладов физических лиц, возмещение средств, вкладчики, банковская система.

ANNOTATION

Modern Ukrainian society not only needs state protection in the social sphere, but also in the context of financial guarantees of payment of bank deposits, which must be provided by the Deposit Guarantee Fund. The article describes the stages of development of the deposit insurance at the legislative level, shows the dynamics of the number of banks participating in the Deposit Guarantee Fund and contributions for the past two years and for nowadays. It analyzes changes in the level of coverage and the amount of guarantee in relation to the size of the average contribution. The sources of financing of the Fund are determined and the purpose

for changes in the level of funding during the crisis is described. Particular attention is paid to the challenges that the Fund faces. The level of their performance at the present time was analyzed. The solution of the separately highlighted shortcomings of deposit insurance functioning in Ukraine is provided.

Keywords: deposit insurance, Deposit Guarantee Fund, re-funds, depositors, banking system.

Постановка проблеми. Політичні передумови глибокої кризи економічної та фінансової систем нашої держави вплинули на українське суспільство вкрай негативно, про що свідчить падіння рівня купівельної спроможності населення, а також соціальна невірноваженість. Система страхування покликана забезпечувати захист громадян та їх благополуччя від настання несприятливих подій, а отже навіть при настанні кризових явищ на макrorівні, люди мають бути впевнені у захищеності їх майнових інтересів. Зокрема, функцію захисту депозитів взяв на себе Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, тому необхідно прослідкувати, як впливає поточний економічний стан держави на діяльність даного страховика.

Аналіз досліджень та публікацій. Розглядом системи страхування депозитів займалися такі вітчизняні науковці, як С. Волосович, С.В. Безвух, Н.В. Корольова, Р. Набок, А.Г. Мельников, Н.Ю. Фітас, К. Черкачина та інші дослідники банківського сектора та галузі страхування. Проте тенденції функціонування даної системи страхування слід розглядати у практичному розрізі, зважаючи на конкретну економічну та фінансову ситуацію в країні. Саме тому дана праця присвячена діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у період сучасної кризи фінансової та банківської систем.

Мета статті. Розкрити сучасний стан функціонування системи страхування депозитів в Україні та проаналізувати вплив кризи фінансової та банківської систем на діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Виклад основного матеріалу. Історія становлення системи гарантування вкладів в Україні розпочалася 10 вересня 1998 року, з виходу Указу Президента України від № 996/98 «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб –

вкладників комерційних банків». 24 жовтня 2001 року набув чинності Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», який розширив повноваження Фонду в частині здійснення моніторингу за діяльністю банків; 22 вересня 2012 року набрав чинності Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», який розширив повноваження Фонду в частині виведення неплатоспроможних банків з ринку; 11 липня 2014 року набрали чинності зміни до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», яким розширено способи виведення неплатоспроможних банків з ринку та доповнено джерела формування коштів Фонду. Останні зміни до Закону внесені 02 березня 2015 року.

Отже, починаючи з 2001 року Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку [2].

Учасниками Фонду є в обов'язковому порядку всі банки з дня отримання банківської ліцензії і до прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії або ліквідації банку.

Варто зазначити, що у період глибокої фінансово-економічної кризи, в умовах якої перебуває наша держава, кількість учасників Фонду дедалі зменшується. Розглянемо цей процес у період з 2013 року по сьогоднішній день (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2013–2015 роки [4]

Дата	Кількість банків у Фонді	Учасники
01.01.2013	174	174
01.01.2014	168	168
01.01.2015	161	161
01.02.2015	156	156
01.03.2015	152	152

За даними таблиці можна зробити висновок, що за два роки кількість банків зменшилася на 22 заклади, що відображає тенденцію до погіршення фінансового положення України і кризи банківської системи, а також це позначилося на фінансових ресурсах Фонду. Варто зазначити, що у стадії ліквідації наразі перебувають 30 банків, за якими Фонд гарантування вкладів фізичних осіб здійснює виплати відшкодування коштів вкладникам.

Фонд гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом в межах граничного розміру відшкодування коштів закладами, що наразі становить 200000 гривень. Можна констатувати, що дана сума у 400 разів більше рівня покриття 1998 року.

Відслідковуємо динаміку щодо вкладів фізичних осіб за період з 2013 по 2015 рр. (таблиця 2).

Дані таблиці свідчать про те, що кризове становище держави не вплинуло на кількість

вкладників, яка наразі у порівнянні з 2013 роком є навіть більшою, як і сума їх вкладів. При цьому відсоток покриття кількості вкладників за період з 01.01.2014 по 01.01.2015 рр. зменшився з 99,4% – до 98,7%.

Таблиця 2

Дані про вклади фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб протягом 2013–2015 року [4]

Дата	Сума вкладів фізичних осіб, млрд грн	Кількість вкладників, млн осіб	Середній розмір вкладу, грн
01.01.2013	338,5	44,4	7619
01.01.2014	402,6	47,4	8486
01.04.2014	406,2	47,7	8486
01.07.2014	390,9	46,6	8393,1
01.10.2014	371,6	45,4	8188
01.01.2015	382,1	46,5	8213

Проаналізуємо співвідношення середнього розміру вкладу та суми гарантування. Очевидним є те, що наразі сума гарантування більш ніж у 23 рази є вищою середнього розміру вкладу, що свідчить про можливість довіри населення до банківської системи та водночас про проблему перекидання відповідальності банків перед вкладниками на Фонд.

Фінансовими ресурсами Фонду є:

- початкові збори з учасників Фонду – 1% від розміру статутного капіталу;
- регулярні збори з учасників Фонду – 0,5% бази нарахування в національній валюті та 0,8% бази нарахування в іноземній валюті;
- спеціальний збір до Фонду;
- доходи, отримані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України;
- доходи, отримані у вигляді процентів, нарахованих Національним банком України за залишками коштів на рахунках Фонду, відкритих у Національному банку України;
- кредити, залучені від Національного банку України;
- неустойка (штрафи, пеня), що стягується відповідно до Закону;
- кошти, що були внесені Національним банком України в розмірі 20 мільйонів гривень на день створення Фонду;
- кошти з Державного бюджету України, тощо [2].

Прослідкуємо зміну суми фінансових ресурсів Фонду у досліджуваний період (таблиця 3).

Можна констатувати, що попри зменшення коштів Фонду у період 2014 року, на 2015 рік фінансові ресурси збільшилися до більше ніж 16 млн грн. Це можна пояснити входженням в дію Закону України «Про державний бюджет України на 2015 рік» [3], де йдеться про таке: «Надати право Кабінету Міністрів України здійснювати випуски облігацій внутрішньої державної позики в межах обсягів, установлених додатком № 2 до цього Закону, у сумі 20000000

Таблиця 3

Динаміка фінансових ресурсів Фонду
за 2013–2015 роки, млн грн [4]

Період	01.01.13	01.01.14	01.04.14	01.10.14	01.01.15	01.02.15	01.03.15
Фінансові ресурси, млн грн	6092,1	7292,9	7923,5	6012,5	16872,6	16826,1	16,4

Таблиця 4

Статистика виплат Фондом вкладникам гарантованих сум відшкодувань [4]

Виплати гарантованих сум відшкодувань	Отримання відшкодув. вкладниками банків, виплати по яких завершені	Отримання відшкодувань вкладниками банків, виплати по яких здійснюються станом на 01.01.2015	Виплати протягом січня-червня 2014 року	по кварталах		Виплати відшкодув. протягом 2013 року
				I кв.	II кв.	
Кількість банків, по яких здійснюються/здійснювались виплати	28	20	17	11	12	24
Кількість вкладників, що отримали відшкодування, особи	354396	158719	49802	101	49701	19064
Сума відшкодування, млн грн	4234,6	10066,5	3204,9	4,5	3200,4	1185,5

тис. гривень та у разі необхідності понад обсяги, встановлені додатком № 2 до цього Закону, в обмін на ці облігації векселів, виданих Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, з відповідним коригуванням граничного обсягу державного боргу, визначеного цим Законом». Ці зміни свідчать про підтримку державою банківського сектора України.

Зазначимо, що пріоритетні завдання ФГВФО визначені Стратегією розвитку Фонду на 2013–2017 роки, затвердженою рішенням адміністративної ради ФГВФО від 30.05.2013 № 7. Так, перед ФГВФО поставлені такі основні завдання:

1. Удосконалення нормативно-правової бази, кадрового та програмного забезпечення.

2. Запровадження нових технологій проведення виплат відшкодування вкладникам неплатоспроможних банків, зокрема автоматизованої системи виплат відшкодувань вкладникам з використанням технологій Національної системи масових електронних платежів.

3. Періодичний перегляд адміністративною радою ФГВФО доцільності та можливості збільшення граничного розміру відшкодування коштів за вкладами вкладників.

4. Перегляд суб'єктів та об'єктів, що підпадають під покриття гарантією ФГВФО.

5. Запровадження повноцінної системи розрахунку регулярних зборів на основі оцінки ризиків банку (диференційованих зборів).

6. Удосконалення повноважень ФГВФО в частині механізмів та процедур в роботі з активами неплатоспроможних банків при виведенні їх з ринку [4].

Проаналізуємо, чи виконує Фонд поставлені перед ним завдання, визначені функціональними положеннями даної страхової структури. ФГВФО має за допомогою власних методів та механізмів забезпечувати виплати вкладникам гарантовані суми відшкодувань за їх вкладами, щоб забезпечити повернення фізичних осіб до

їх фінансового стану перед реалізацією страхового ризику – настанням неплатоспроможності банку. Для цього розглянемо дані щодо виплат ФГВФО гарантованих сум відшкодувань у 2013–2015 рр. (таблиця 4).

Таким чином, протягом 2014 року кількість вкладників, які потребували відшкодування зросла в рази порівняно зі станом на 2013 рік. Особливо кількість власників депозитів та, відповідно, сума відшкодування за їх вкладами збільшилася у II кварталі 2014 року та продовжує зростати, оскільки кількість неплатоспроможних банків у даний період часу є непомірно великою.

З іншого боку, у сучасному стані діяльності ФГВФО є значні недоліки, які полягають у недосконалій процедурі отримання відшкодувань вкладниками, недієвих механізмах контролю за платоспроможністю банків – учасників Фонду тощо. Зокрема, можна погодитися з В.В. Бобилем, який у своїй праці [1] відзначає, що необхідним кроком удосконалення процедур виплати відшкодувань за вкладами є розширення форм виплати відшкодувань, а також підвищення відповідальності вкладників за ступенем процентного ризику, що забезпечується шляхом визначення суми гарантування у відповідності з величиною процентної ставки депозиту, тобто залежно від ступеня ризику, на який свідомо зважилися вкладники на момент підписання депозитного договору.

Висновки. Отже, криза економічної та фінансової систем держави, спричинена непередбачуваними політичними факторами, довела, що система гарантування вкладів фізичних осіб має вдосконалитися та впровадити дієві механізми щодо захисту депозитів фізичних осіб. ФГВФО має вести діяльність щодо попередження виникнення явища неплатоспроможності банків, а також інформувати вкладників про реальний фінансовий стан банків-учасни-

ків, щоб запобігти різкому зростанню страхових випадків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бобиль В.В. Удосконалення системи гарантування вкладів в умовах сучасної фінансової кризи // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 7 (197). – С. 102-107.
2. Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Редакція від 08.03.2015 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
3. Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII «Про Державний бюджет України на 2015 рік». Редакція від 13.03.2015 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.
4. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/>.